

A valóságot bekeretezni

BESZÉLGETÉS SHARON SMITHSZEL

Berlin, napsütötte, tágas kávézó. A Gob Squad Kollektívát Sharon Smith képviseli, mivel a csapat többi tagja éppen turnézik.

– A Gob Squad együttese angol és német művészekből áll. 1994-től beszélhetünk hivatalosabb értelemben vett társulatról, de te később csatlakoztál.

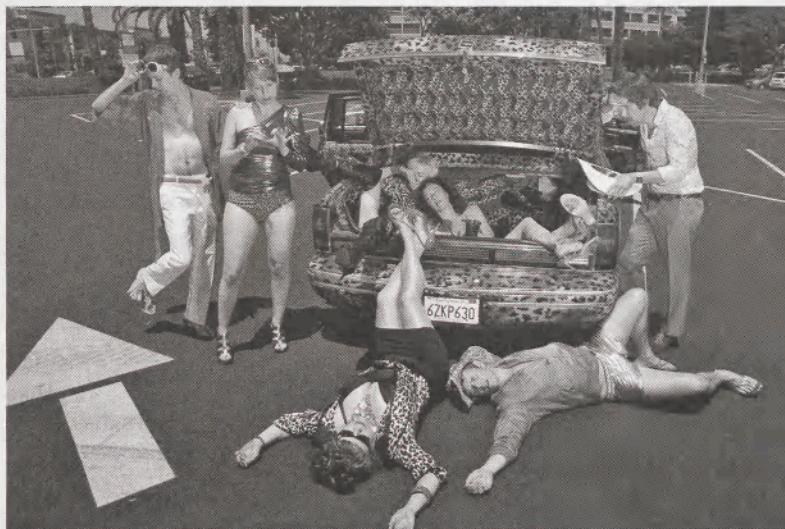
– Igen, 2007-ben, de együtt tanultunk Nottinghamban, ezért már nagyon régóta ismerjük egymást. A csapat angol tagjai mind ott végeztek, Berit és Johanna Giessenben tanultak, de „áthallgattak” hozzánk. Ők egyébként párhuzamosan a She She Pop kollektíva tagjai is. Az egyetem csodálatos volt, egyfolytában együtt lógtunk, barátkoztunk, és fantasztikus kurzusokon vettünk részt. Folyamatosan dolgoztunk, mellette ittunk, buliztunk – leírhatatlan az az alkotói légkör, ami ott körülvett minket, tulajdonképpen automatikusan fejlődöttünk szociálisan érzékeny, kreatív kommunává. Szavakkal nehéz is átadni azt a fajta szellemiséget, amit a magunkévá tettünk. Mindig új emberekkel találkoztunk, mindenki együtt játszott, és szerette a másikat, tényleg. A Gob Squad is ezáltal alakult erős bázissá. Az első mérföldkő a méregdrága jegyekért árult Glastonburyi Kortárs Előadó-művészeti Fesztivál volt, viszont ha létrehoztál valamit, ingyen vehetél részt rajta. Úgyhogy összeraktunk egy kis performanszt az ingyenyjegyek reményében. Ott igazából csak annyi volt a célunk, hogy együtt bandázhassunk, és részt vehessünk a fesztiválon (nevet).

– És te hogyan csatlakoztál hivatalosan a csapathoz?

– Bár az utam egyéni pályával indult, a kezdetektől is sokat dolgoztam velük vendégként, ez bevett gyakorlat volt. Többször is felmerült a kérdés, de nem volt alkalom a szorosabb együttműködésre, aztán amikor 2007-ben újra megkerestek a Kitchen című előadás kapcsán, az egyszerűen tökéletes időzítés volt. Onnantól kezdve bár papíron még vendégként, de minden előadásban részt vettem. Hivatalosan két éve csatlakoztam hozzájuk, a felkérés hatalmas gesztus volt tőlük, nagyon örülök neki. Érdekes, mindannyian elmúltunk negyvenévesek, úgy érzem, máshogy gondolkodunk magunkról, az öregedésünkről – kezdetét vette talán egy új, második fázis.

– Hogyan dolgoztok együtt? Mivel kollektívaként működtek, nincsenek klasszikus színházi értelemben vett szerepek, külön színész és rendező. Mindenki csinál mindent.

– A Gob Squadnak van egy tulajdonképpen magától kialakult, eddig jól bevált rendszere a munka során, amely több szakaszra bontható. Igaz, nem mindig eszerint dolgozunk, inkább formálható alapként kezeljük. Az első egy-két hét adja a próbák koncepcionális gerin-

Sharon Smith a csomagtartóban

cét. Ez gyűjtögetéssel, gondolkodással, asztalnál üléssel, esetleg nagyon apró dolgok kipróbálásával telik. Aztán az együtt lefektetett alapok és közös ötletek mentén folytatjuk, az elején kisebb csoportokra bontva: van, aki a struktúrával foglalkozik, más videókat néz, vagy szövegeket gyűjt. Később csatlakoznak adott esetben a vendégek, valamint a videóval és hanggal foglalkozó munkatársak. A vendégekkel folyamatosan különböző játékokat játszunk. Ha valamelyik kis csoport kitalál valamit, elmagyarázza a többi résztvevőnek az alapötletet, akik eljátsszák. Aztán újabb felállásban hozzuk létre a csoportot, és így tovább. Ami jó, azt megtartjuk és fejlesztjük. Csináljuk és nézzük, szelektálunk, újra csináljuk – tulajdonképpen ez a próbák ritmusa. Az utolsó szakaszban foglalkozunk a színészi eszközökkel, és rántjuk össze az előadást, figyelve arra, hogy az apró részek kohéziót alkossanak.

– És soha nincs főnök az egyes fázisoknál?

– Időnként van, aki kívülről nézi közülünk, ezek a szerepek folyamatosan cserélődnek. Szerintem ez csak akkor működhet, ha egy csoportnak közös és nagyon konkrét víziója van arról, hogy mi az előadás célja. Ha ez megvan, teljesen mindegy, hogy az adott próbán ki a „főnök”, hiszen azonosak az elképzeléseink.

– És dramaturggal szoktatok együtt dolgozni?

– Nem, ilyen szerepkört külön senki nem tölt be nálunk.

– Csak azért kérdezem, mert a dramaturg fontos hatással lehet a próbafolyamatra – nem hiányzik a külső rálátás?

– A dramaturgiai folyamatok szerintem többes számban is működtethetőek, igyekszünk a saját külső szerepeink lenni. Fontos, hogy nagyon-nagyon sokat beszélgetünk. Arról, hogy mit kéne, hogy kéne, mi mit jelent, és így tovább. Tele vagyunk dilemmákkal, mert bár egyének vagyunk, vérszerződést kötöttünk a kollektív alkotással, és folyamatosan emlékeztetnünk kell magunkat, hogy az efféle munkának ez az ára. Mindenkinek akadnak olyan pillanatai egy-egy premier előtt, hogy „jaj, az nem lett volna jobb, ha inkább...” – de ez természetes. Volt pár krízisünk, amikor nagyon megrekedtünk, erősen ütköztek a vélemények, képtelenek voltunk döntést hozni. Végül mindig győz a közös akarat. Van olyan, hogy csak az utolsó pillanatban dől el valami, és önmagadat kell feláldoznod, előfordult, hogy adott dolgokról más volt a személyes álláspontod, mint a többségnek, de ez is a tanulási folyamat része: szeretni a csoport döntését, és elfogadni, ha nem a te ötleted a győztes.

– *Hogy néz ki a privát szférátok? Régóta dolgoztok szoros szimbiózisban, barátok vagytok. Mennyire fonódik ez össze a magánéletekkel?*

– A Gob Squad nagyon erős bázis, mivel közös és egyenlő mértékű a felelősségmegosztás. Nagyon közel vagyunk egymáshoz. Két ember a csapatból például párt alkot, én meg együtt lakom Simonnal, az egyik társammal, mert annyira jó barátok vagyunk. És húsz év hosszú idő. Évente négyszer vannak olyan csoporttalálkozóink, amelyek kizárólag arra vonatkoznak, hogy kivel mi történik a privát életében. Bármennyire elfoglaltak vagyunk, erre mindig szakítunk időt. Mivel már többen családos emberek, ezeket fontos külön egyeztetni, és természetesen ilyenkor beszélünk a hosszú távú színházi terveinkről, turnékról is. Fontos az időnket a természetes, személyes igényeinkkel is összeegyeztetni, hogy továbbra is jó csapatként tudjunk együttműködni. Évi egyszer csinálunk egy ún. „visszavonulási hetet” is, mikor elmegyünk valahová együtt, hogy kicsit kivonjuk magunkat a forgalomból, és regenerálódunk. Mindig azt keressük, mi az a dolog, amit szeretünk csinálni. Aztán egy idő után megszületik, az egyes vágyaink mennyire egyeztethetőek össze a realitással.

– *Hogyan tervezitek meg az újabb bemutatásokat? Senki nem kötelez rá, hogy mikor kell előállnotok a következő előadással.*

– Az általános szabályunk, hogy évi egy új produkciót mindenképp létre kell hoznunk. De most például bejött egy merőben új dolog az életünkbe, nyertünk egy olyan pályázaton, amelynek alapfeltétele a következő négy évünk struktúrájának lefektetése volt egy adott projekthez. Ez más, mint eddig, soha nem gondolkodtunk ennyire előre. Hú, ez hosszú idő! (Nevet) Igazából kicsit ijesztő is, mivel a privát életemből természetesen semmit nem látok. Furcsa, hogy ezzel ellentétben a szakmai négy évre előre meg van határozva. Nem tudom, a személyes döntéseink hogy fognak ehhez idomulni vagy ütközni vele.

– *Hol szoktatok próbálni?*

– Nincs külön próbatermünk, csak egy irodánk, ahol az asztali találkozónk zajlanak. Minden egyes előadás próbáihoz helyet kell találnunk, s ez mindig a bemutató helyszínétől függ.

– *Mindig sikert aratnak az előadásaitok? Berlinben ez szerencsére természetes, mivel az emberek nagyon nyitottak, és könnyen csatlakoznak.*

– Nemrég volt Lengyelországban egy előadásunk, a *Western Society*, ami elég nehezen ment, mivel az improvizatív részeket nem lehetett feliratozni. Hét embert invitálunk a színpadra, plüssállatokat dobunk be nekik a nézőtérre. Ha valaki nem akar jönni, egyszerűen továbbdobja. Kicsit féltünk, de volt egy ember, aki például már a dobálás előtt egyenesen feljött a színpadra, hogy részt akar venni. Talán érezték, hogy ezt nem lehet elrontani. Japánban sokkal visszafogottabban voltak az emberek, de ez ott természetes, ilyenkor arra kell figyelni, hogy az előadás ne nyomja el őket, ne cselekedjen senki az akaratá ellenében. Ez persze nehéz is lehet, de alapvetően nagyon izgatnak a kulturális különbségek, a különböző közegek eltérő reakciói.

– *Apropó, hogy találtad a Western Societyhez azt a YouTube-videót, amit a világon a legkevésbé néztek meg?*

– Nem tudom, imádom ezzel szórakozni, összeviszva kattintgatni, és órák múlva teljesen céltalanul kilyukadni valahol. Mikor megtaláltam, még nem gondoltam, hogy ez fogja adni az előadásunk alapkeretét. Hónapokkal később meséltem a többieknek, hogy ez milyen érdekes, ők pedig rákaptak.

– *Johanna és Berit a She She Pop kollektíva tagjai is. Ez hogy tud működni?*

– Igen, ez nagyon érdekes, egyébként is sok az előadásainkban a közös motívum, habár teljesen eltérő módon dolgozunk. Mostanában nehezebben megy, mert mindkét csapat nagyon elfoglalt, ha két nagy dolgot próbálunk egyszerre, az kemény egyeztetést követel. Igyekszünk úgy csoportosítani a dolgokat, hogy ne billenjenek el az arányok.

– *Volt valaha harc a két társulat között?*

– Nem, mert igazából mindannyian régi barátok vagyunk. Persze az összeegyeztethetőség frusztráló tud lenni, de tényleg nagyon szeretjük egymást.

– *Volt a Gob Squadnak valaha akkora krízise, ami az alapvető bázisra, a folytatásra vonatkozott?*

– A kezdetekkor két tag elhagyta a csapatot, hogy az egyéni dolgaikkal foglalkozzanak, az krízishelyzet volt. Mostanában nincs ilyen, inkább úgy fogalmaznék, hogy a természetes változási folyamatokkal arányosan állandóan új kérdéseket kell feltennünk magunknak. Ahogy egyre idősebbek leszünk, átalakulnak a hosszú távú terveink, ezekről kommunikálni kell. Például szeretnénk gyerekekkel dolgozni, akár tanítani őket.

– *A Before your very eyes című előadásban már dolgoztatok gyerekekkel.*

– Igen, ez volt az egyetlen előadásunk, amelyben nem is szerepeltünk, sokkal strukturáltabb, fixebb volt, mint a többi. Megkérdeztük őket, hogy képzelik a jövőjüket. Mik lesznek felnőttkorukban, milyen fantáziáik vannak a felnőttkorról. A beszélgetéseket videóra rögzítettük, majd két évvel később – ennyi idő alatt nagyon sokat változnak a gyerekek – újra feltettük a kérdéseket, ez adta a produkció gerincét. Sokat játszottunk velük, tulajdonképpen generációs kérdéseket feszegettünk, arra voltunk kíváncsiak, hogyan alakulnak át a szemünk előtt – alapvetően ebből állt össze a produkció.

– Mi a véleményed az előadásaitokhoz kapcsolódó nagyfokú személyességről és intimitásról? Például Magyarországon ez viszonylag szokatlan műfajnak számít, a színészek inkább karakterek bőrébe szeretnek bújni a személyes érzelmeik és gondolataik kitergetése helyett.

– Ez fontos kérdés, ha a színészetéről gondolkodom, a jelen idő és a jelenlét a legfontosabbak. A valósággal, a térrel és a közönséggel létrejövő igazi találkozás. Ebben hiszek. A nézők nem veszíthetik el a kapcsolatot a valósággal, mivel erre kitalált történetek híján nincs lehetőségük. Az önéletrajzi elemek nagyobb lehetőséget adnak a bevonódásra és a megérintésre – azt hiszem, engem kizárólag ez a fajta színészet érdekel. A Gob Squad által biztosított nyitott szellemi tér, az emberek bevonása és a performatív jelenetek által felvetett kérdések hatalmas szabadságot, egyben elmélyülést adhatnak. Nem tudunk elveszni a saját fikciónkban. Fontos, hogy a nézőket soha nem erőszakkal rángatjuk a színpadra, az ő döntésük, hogy részt akarnak-e venni. Mivel minden jelen időben zajlik, a személyes élmények kiszámíthatatlanok, pont ezért nem lehet hibázni sem:

nincs olyan, hogy egy néző elrontja az előadást, valamit rosszul csinál. A saját, szerteágazó személyes élményeink felhasználásával talán tudunk valami általános érvényűt mondani az embereknek. És párbeszédet folytathatunk velük. Más szövegeket is fel szoktunk használni, de ezek mindig talált anyagok, semmiképp nem akarjuk, hogy az előadásaink csak rólunk szóljanak, vagy a mi „megváltásunkat” szolgálják. Ha például olvasok egy regényt, ami nagyon tetszik, az a személyes történetem, így a produkció része is lehet.

– Bár utálok azt a kérdést, mert sokszor én sem tudok válaszolni rá, de mégis felteszem: mit gondolsz a színház szerepéről, illetve van-e a Gob Squadnak megfogalmazható célja az előadásokkal kapcsolatban?

– (Nevet) Manifesztumunk vagy hatalmas, teoretikus alapköveink nincsenek, de azt hiszem, a legfontosabb a kapcsolatteremtés és a közösség, különböző személyes és társadalmi kérdések mentén. Az élő színház megteremtése. A valóságot szeretnénk bekeretezni.

AZ INTERJÚT KÉSZÍTETTE: NÉDER PANNA

Thomas Irmer

Harmadik felújítás

AZ EINSTEIN A TENGERPARTON MINT KLASSZIKUS

1976-ban Avignonban volt az ősbemutatója egy négy felvonásból álló, ötórás operának (Robert Wilson – Philip Glass: *Einstein a tengerparton*), amely a színház, valamint a zenés és táncszínház befogadásának módját lényegében egyszer s mindenkorra megváltoztatta. Cselekményes opera, avagy a címszereplő életrajza helyett a nézőnek a kórus kiszámított hangsoraiban volt része; ezek kísérték néhány asszociációkban gazdag képet, például egy óriás mozdonyt, egy törvényszéki tárgyalótermet a hozzá csatlakozó börtönnel, és a végén egy úrhajót, amelyben hatalmas fényszórók előtt mozgó piktogramokhoz hasonló táncosokat lehetett látni. Aki tudta, hogy Einstein szeretett hegedülni, egyfajta horgonyt találhatott Philip Glass *minimal music* kompozíciójában, amelyből újra meg újra kirítt egy hegedűszóló. Aki emellett még azzal is tisztában volt, hogy Einsteinnek a relativitás elméletéről írott könyve mozgó vonatokkal illusztrálja a maga idő- és térfelfogását, a mozdony hipnotikusan lassú betolásában vonatkozási pontot találhatott a nagy ívhez, amely Einstein ifjúságának vasúti korszaka és – egy vetített atombombarobbanást követően – az élete végén beköszöntő úrutazási korszak között feszül. Egyébként azonban tiszta zenére születő tiszta formával és – Andrew De

Groat és Lucinda Childs koreográfiájában – tiszta mozgással volt dolgunk. Megtoldva közjátékokkal, az úgynevezett „*Knee Plays*”-szel, amelyek esetlegesnek tűnő köznapi dialógusokból állnak.

Azt a körülményt, hogy az ősbemutató alkalmából a mű minden bizonnyal úgy hatott, mint egy más csillagképről származó úrhajó, Wilson és Glass már jó ideje előszeretettel relativizálja. A mai színház tulajdonképpen jóval konzervatívabb, és ennek megfelelően az akkori közönség sokkal nyitottabb volt az efféle újdonságokra. Sőt, aki ismerte a korai hetvenes évek New York-i színházát, annak látnia kellett volna, hogy csupán néhány elemet (Glass zenéjét, az új táncot és Wilson vizuális színházát) kapcsoltak össze következetesen egységes műalkotássá. Glass később így emlékezett erre: „Wilson és én megkíséreltük, hogy kiemeljük minden egyes elem belső struktúráját. El kell azonban ismernem, hogy ez a munkamódszer csak közvetve nevezhető Wilson eredendő érdemének: a szóban forgó esztétika tulajdonképpeni eredete Marcel Duchamp-ra vezethető vissza. Ezek az elképzelések Robert Rauschenbergen, Jasper Johnson és Merce Cunninghamen keresztül jutottak el hozzánk. Ők határozták meg azt a modern esztétikát, amely az adott mű üzenetét részben